

FOLKLOR KAO DIO KULTURNOG IDENTITETA KOPRIVNIČKOG IVANCA

FOLKLORE AS A PART OF THE CULTURAL IDENTITY KOPRIVNIČKI IVANEC

Dolores VRBANIĆ

Knjižnica i čitaonica Fran Galović

Koprivnica

dolores.vrbanić@gmail.com

Primljeno / Received: 1. 3. 2015.

Prihvaćeno / Accepted: 25. 5. 2015.

Prethodno prioćenje

Preliminary communication

UDK / UDC: 398(497.5Koprivnički Ivanec)

304.442(Koprivnički Ivanec)“20”

SAŽETAK

Folklorom se nazivaju različiti umjetnički aspekti tradicijske kulture kao što su tradicijski (usmeni) oblici književnosti, glazbe i plesova te dramskog i likovnog stvaranja. On se nalazi unutar područja nematerijalne kulturne baštine, a moguće ga je gledati i kao kulturni identitet. Folklor je, kako u svijetu tako i u Hrvatskoj, često prepoznat kao potencijal za otvaranje eko-muzeja ili muzeja na otvorenome. Selo Koprivnički Ivanec poznato je po bogatoj folklornoj tradiciji počevši od ivanečkog veza, narodne nošnje, tradicionalnih obrta i običaja, pjesama i plesa, sve do njegova dijalekta. Kao takvo ima izuzetnog potencijala osnovati eko ili muzej na otvorenome i na taj način osvježiti i održavati tradiciju, pružiti drugima veći uvid u ivanečki folklor pa čak i potaknuti turističku promidžbu sela.

Ključne riječi: nematerijalna baština, kulturni identitet, muzej na otvorenome, eko-muzej, folklor, Koprivnički Ivanec

Key words: intangible heritage, cultural identity, outdoor museum, eco-museum, folklore, Koprivnički Ivanec

1. UVOD

Ovaj će se članak baviti temom folkloru kao kulturnog identiteta Koprivničkog Ivanca. Tema je odabrana budući da selo tradicionalno njeguje folklornu tradiciju koja je prepoznata diljem svijeta.

Za početak, predstaviti će se pojam nematerijalne kulturne baštine te navesti područja u kojima se ona manifestira. Uz nematerijalnu kulturnu baštinu vezani su i pojmovi tradicijska baština te tradicijska kultura pa će i oni biti razjašnjeni. Također, predstaviti će se cjelina koja govori o tome na koji je način nematerijalna baština shvaćena u Hrvatskoj, koji su zakoni vezani uz nju i sl. Navest će se i nematerijalna baština koja se stavlja na UNESCO-ovu reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. Spomenut će se i glavni problemi očuvanja nematerijalne baštine. Zatim će se definirati pojam kulturnog identiteta, naročito s muzeološkog stajališta. Nabrojiti će se i elementi koji čine kulturni identitet Hrvatske. Potom će biti predstavljen koncept muzeja na otvorenome; njegova definicija, počeci, primarno djelovanje, važnost i vrijednost. Poseban će se naglasak staviti na razvoj muzeja na otvorenome i eko-muzeja u Hrvatskoj, pružit će se primjeri takvih muzeja i opisati način njihova njihova funkcioniranja. U središtu pozornosti biti će etno muzej na otvorenome.

Sva prethodna poglavlja služe kao uvod u glavnu temu članka, predstavljanje folkloru Koprivničkog Ivanca kao kulturnog identiteta tog sela. Literatura koja je najviše korištena za rekonstruiranje folkloru Koprivničkog Ivanca jest *Život i običaji u župi Koprivnički Ivanec*, Ružice Medvarić-Bračko. Navest će se demografski i povijesni podaci o selu koji prikazuju njegov razvoj. Prilikom opisivanja folkloru ovog sela potrebno je predstaviti žensku i mušku narodnu nošnju, tj. navest će se glavni dijelovi nošnje. Ono

što ivanečku narodnu nošnju čini posebnom je ivanečki vez koji će također biti pobliže opisan. U daljnjim segmentima rada predstaviti će se i tradicionalni običaji sela: Ivanje i Ivanečki kresovi. Zatim će se opisati tradicionalni obrti sela, uz spominjanje obrta koji su u potpunosti napušteni. Navest će se i dijalektalne jezične značajke sela budući da je jezik usko vezan uz nematerijalnu kulturnu baštinu.

Nakon toga velik će se dio članka posvetiti opisivanju kulturnog identiteta Koprivničkog Ivanca i to upravo kroz folklor. Spomenut će se i prepoznatljivost folkloru sela u Hrvatskoj i u svijetu. Predstaviti će se i zamišljeni koncept etno muzeja na otvorenome kao i koncept eko-muzeja.

2. NEMATERIJALNA BAŠTINA

Prema *Konvenciji o zaštiti nematerijalne kulturne baštine*, nematerijalna kulturna baština znači vještine, izvedbe, izričaje, znanja, umijeća, kao i instrumente, predmete, rukotvorine i kulturne prostore koji su povezani s tim, koje zajednice, skupine i u nekim slučajevima, pojedinci prihvaćaju kao dio svoje kulturne baštine. Ovu nematerijalnu kulturnu baštinu, koja se prenosi iz naraštaja u naraštaj, zajednice i skupine stalno iznova stvaraju kao odgovor na svoje okruženje, svoje međusobno djelovanje s prirodom i svojom poviješću koja im pruža osjećaj identiteta i kontinuiteta te tako promiče poštovanje kulturne raznolikosti i ljudske kreativnosti.¹

Nematerijalna je baština nerijetko usko vezana uz materijalnu. Nematerijalna baština uključuje simbolička i metaforička značenja objekata koji se odnose na materijalnu baštinu. Svaki predmet ima dvije dimenzije: fizički aspekt, primjerice njegov oblik i veličina te značenje koje potječe iz njegove povijesti, kapaciteta da povezuje prošlost i sadašnjost itd. Muzeji imaju vrlo važnu ulogu u promicanju poštovanja prema nematerijalnoj baštini, otkada postoje muzejski procesi poput muzealizacije i jednako tako interpretacije/komunikacije, muzeji teže stvaranju simboličnih značenja predmeta i njihovo predstavljanje široj publici. Nematerijalna baština se odnosi na pojmove koje ne možemo vidjeti ili fizički dodirnuti ali smo zato u stanju da ih osjetimo, a to uključuje i kategorije sjećanja i pamćenja (Pinna, 2003: 1).

Uz nematerijalnu baštinu često se vežu pojmovi tradicijska baština i tradicijska kultura. "Tradicijska kultura označava način života, navike i narodne običaje koji se usmeno prenose s naraštaja na naraštaj, a dijelom i putem škole" (Katunarć, 2011: 99). Prema *Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara iz 1999.* (čl. 2), tradicijska kultura obuhvaća pokretne i nepokretne stvari od umjetničkog i znanstvenog značenja, arheološka nalazišta, zone i krajobrazne, nematerijalne oblike stvaralaštva u prošlosti, dokumentaciju i bibliografsku baštinu, zgrade, odnosno prostore u kojima se trajno čuvaju ili izlažu kulturna dobra i dokumentacija o njima. "Koncept nematerijalne baštine uobličio se u sklopu UNESCO-ovih akcija s ciljem očuvanja tradicijske baštine. O očuvanju nematerijalne kulturne baštine počelo se razmišljati uslijed sve veće ugroženosti materijalne baštine od gubitka posebnih znanja vezanih uz njeno nastajanje" (Munjeri, 2004: 14).

2.1. Nematerijalna baština u Hrvatskoj

U Hrvatskoj postoje različiti propisi i tijela kojima je glavni interes nematerijalna baština, prvenstveno njezina zaštita. U Hrvatskoj se nematerijalna kulturna dobra čuvaju izradbom i čuvanjem zapisa o njima, kao i poticanjem njihova prenošenja i njegovanja u izvornim i drugim sredinama, kao što je i navedeno u članku 9. *Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara*, NN 69/99, koji je Hrvatski sabor usvojio još 1999. godine. Članci 12. i 14. također su pomoćni orijentir pri izradi prijedloga za utvrđivanje samoga kulturnog dobra i njegovih svojstava (Carek, 2004: 71). Na mrežnim stranicama Ministar-

¹ Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine. // Narodne novine. (15. 6. 2005.). Dostupno na: http://www.istra-istria.hr/fileadmin/dokumenti/upravna_tijela/VO_za_tal_nac_zaj/Instrumenti_zastite_ljudskih_prava/I.Multilateralni_odnosi/2.Organizacija_Ujedinjenih_naroda/I-2.11.%20Konvencija%20o%20zastiti%20nematerijalne%20kulturne%20bastine.pdf

stva kulture² nalazi se popis hrvatskih službi koje brinu o nematerijalnoj baštini. Unutar Uprave za zaštitu kulturne baštine, Sektora za zaštitu kulturne baštine ustrojena je Služba za pokretnu i nematerijalnu kulturnu baštinu. Godine 2002., u dogovoru s Hrvatskom povjerenstvom za UNESCO osnovano je Povjerenstvo za nematerijalnu kulturnu baštinu. Jedan od najbitnijih dokumenata koji se tiču nematerijalne baštine jest UNESCO-ova *Konvencija za očuvanje i zaštitu nematerijalne kulturne baštine* iz 2003., koja je u Hrvatskoj usvojena 2005. godine.

Postoji jedanaest hrvatskih nematerijalnih dobara upisanih na UNESCO-ovu "Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva, a to su:

- Čipkarstvo u Hrvatskoj
- Dvoglasje tijesnih intervala Istre
- Festa Sv. Vlaha, zaštitnika Dubrovnika
- Godišnji proljetni ophod Kraljice ili Ljelje iz Gorjana
- Godišnji pokladni ophod zvoničari s područja Kastavštine
- Procesija Za križen na otoku Hvaru
- Umijeće izrade drvenih tradicijskih dječjih igračaka s područja Hrvatskog zagorja
- Sinjska alka, viteški turnir u Sinju
- Medičarski obrt na području sjeverne Hrvatske
- Bečarac, vokalno – instrumentalni napjev s područja Slavonije, Baranje i Srijema
- Nijemo kolo s područja Dalmatinske zagore"³

Ipak, u današnje je vrijeme sve teže očuvati i zaštititi nematerijalnu baštinu, kako u svijetu tako i u Hrvatskoj. Standard života se mijenja, informacijska tehnologija postupno prodire u sve elemente života i poslovanja, a mediji nude iskrivljene vrijednosti. Zbog ekonomske krize sve se manja važnost pridaje poljoprivredi i gospodarstvu, što utječe na život na selu. Budući da se tema ovog članka odnosi na seosku tradiciju, potrebno je pojasniti problem nestajanja, ili bi možda čak bilo bolje reći, ignoriranja nematerijalne baštine u hrvatskim selima. Seoska zajednica je jedna od presudnih čimbenika očuvanja tradicijske nematerijalne baštine, a propadanjem sela propada i baština. Prema knjizi *Hrvatska u 21. Stoljeću*: "spomenici tradicijske baštine u lošem su stanju, neki pred uništenjem ili nestajanjem, a neki već propali. Gospodarski i demografski pad sela uzrokuje a ujedno ima i za posljedicu dekulturniranje seoskog prostora. Razlog je tomu promjena načina života i ponašanja ljudi na selu, koja sobom donosi neznanje i nemar prema vrijednostima kulturnog, ujedno i javnog dobra. Bez kulturne politike koja će ljude senzibilizirati za poštivanje takvih vrijednosti i dokazivati da je održavanje osebnog identiteta mjesta ujedno dobar način privlačenja vanjskih ulaganja u lokalni razvitak – mnogi zanimljivi prostori u Hrvatskoj postat će zpušteni i odbojni" (Katunarić, 2011: 100). Te se promjene već osjećaju; pojedina sela su pred nestajanjem jer se mlađe generacije sele u gradove. Većina hrvatskih sela sve manje pridaje važnost tradicionalnom načinu življenja; zaboravljaju se stari recepti, narodne pjesme, tradicionalni obrti i sl. Jedno od glavnih rješenja za očuvanje tradicijske kulture na selu koju nudi prethodno spomenuti dokument jest ta da strategija očuvanja i razvojnog usklađivanja "hardwarea" tradicijske kulture, ruralnog prostora, podrazumijeva da se prije svega očuva i njeguje kulturni "software": ne samo folklorno stvaralaštvo i običaje nego i shvaćanje da je kulturna raznovrsnost Hrvatske ruralna, ne samo urbana (Katunarić, 2011: 100). Dakle, ljudi bi trebali postati svjesni važnosti sela kao čuvara tradicionalne baštine, s naglaskom na nematerijalnoj baštini. Većina današnje mlađe hrvatske generacije podcjenjuje tradiciju, smatra je staromodnom ili dosadnom. Na obitelji i institucijama je da pokušaju promijeniti tu percepciju mladih kako bi i oni svojoj djeci mogli prenositi te tradicijske vrijednosti kao bitne. Na taj način se tradicija prenosi s generacije na generaciju.

² Mrežne stranice Ministarstva kulture Republike Hrvatske. Dostupno na: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx>

³ Isto. (12.2.2014.)

3. KULTURNI IDENTITET

Jedan od najvažnijih pojmova koji se odnosi kako na materijalnu tako i na nematerijalnu baštinu jest kulturni identitet. Prema enciklopedijskoj definiciji: "kulturni identitet je pojam koji izražava jedinstvenost i autentičnost neke kulture te pripadnost pojedinca ili društvene skupine toj kulturi. Predstavlja određenje neke društvene zajednice putem njezinih vlastitih kulturnih osobitosti i vrijednosti. Kulturni identitet tvore oblici duhovne (jezik, književnost, glazba, ples, običaji i dr.) i materijalne (graditeljstvo, artefakti) kulturne baštine. Kulturni identitet osniva se na elementima tradicijske kulture, ali se izražava i u suvremenim kulturnim tvorbama, uključujući i kulturne industrije (film, izdavaštvo i dr.). Pravo na očuvanje kulturnog identiteta, osobito nacionalnih manjina, ostvaruje se u demokratskim zemljama odgovarajućim zakonskim uredbama koje štite i pogoduju njihov zaseban kulturni položaj i razvitak (škole, kulturne ustanove, izdavaštvo i dr.)."⁴

Muzeološke definicije još potpunije opisuju pojam kulturnog identiteta kao i identiteta uopće. Ivo Maroević tvrdi da: "identitet označava potpuno podudaranje materijalnog i duhovnog na više društvenih razina, sa svrhom da se materijalnim odredi duhovna dimenzija neke od tih razina koja time postaje određujuća za raspon identiteta, sa svim utjecajima triju temeljnih kategorija: vremena, prostora i društva" (1993: 98). Isti autor nadalje govori da: "predmeti i cjeline kulturne baštine, muzejski predmeti i zbirni fondovi sadrže osobine pomoću kojih se može izraziti neki od mogućih identiteta. Oni svojom materijalnošću uvijek ostaju dokumentima u vremenu, jer dokumentiraju vrijeme nastanka i vrijeme svoga trajanja. Njihove značajke penetriraju u društvo u obliku znanstvenih i kulturnih informacija, a njihove se poruke stvaraju u prostoru u stvarnom ili muzealnom kontekstu i u koncentričnim se krugovima šire prostorom" (Maroević, 1993: 99)

3.1. Kulturni identitet Hrvatske

Definicije kulturnog identiteta spominju razne elemente kulture koje zajedno čine identitet. Elementi kulturnog identiteta Hrvatske su jezik, tradicija, kulturna baština, vrednote, svjetonazori, mentalitet, institucije. Hrvatski jezik ima identitet u jezikoslovno - tipološkom smislu time što se opredjeljuje njegova razlika prema drugim jezicima u strukturnom, leksičkom i pragmatično-informativnom smislu, te u smislu kako se ustrojavaju diskursi i funkcionalni stilovi (Gvozdanović, 2010: 40). "Kulturalna tradicija neke sredine, odnosno zajednice ili naroda, rezultat je različitih interakcija u prošlosti, ali i u sadašnjosti" (Jelinčić, 2006: 136). Hrvatska je tradicija vrlo bogata, a uključuje rituale, svečanosti i tradicijske obrte npr.: licitartstvo, fašnik, narodne vezove na tkaninama, bojenje pisanica i sl. Hrvatsku odlikuje i raznolikost kulturne materijalne i nematerijalne baštine. Materijalnu baštinu čini ostavština naših predaka (npr. Zdenac života, Bašćanska ploča), ali i ostavština stanovništva okolnih zemalja koje je nekada boravilo na današnjem području Hrvatske (npr. pulski amfiteatar, Dioklecijanova palača). Hrvatski se mentalitet često poistovjećuje s balkanskim i nerijetko je negativne konotacije, no i on je dio hrvatskog kulturnog identiteta. Kulturni identitet čini neku zemlju različitom i posebnijom od druge, a žiteljima zemalja trebalo bi biti u interesu taj identitet i očuvati.

"Esencijalna je važnost razvijati kulturni identitet putem muzejske, odnosno općenito kulturne baštine: u eri koja dolazi gdje će države prenijeti svoj ekonomski i politički suverenitet na nenacionalna i međudržavna tijela, svoj nacionalni i multinacionalni identitet moći ćemo prezentirati isključivo kulturnim identitetom; tu su muzeji čuvari memorije *par excellance* jer ne samo da posjeduju vrijednu muzejsku dokumentaciju, biblioteku i arhiv nego i autentične muzejske predmete" (Zgaga, 2002: 25). Ovoj bi se tvrdnji trebalo dodati i to da muzeji mogu očuvati i kulturni identitet nematerijalne baštine. To je vrlo teška zadaća, a muzeji koji su je sposobni izvršiti ponajprije su etnografski muzeji, eko-muzeji, muzeji na otvorenome i sl. Dakle, kako bi se hrvatski kulturni identitet u obliku nematerijalne baštine bolje očuvao, trebalo bi se usmjeriti na ovakve vrste muzeja.

⁴ Kulturni identitet. // Proleksis enciklopedija. Dostupno na: <http://proleksis.lzmk.hr/511/> (15.3.2014.)

4. MUZEJI NA OTVORENOME

UNESCO je u travnju 2004. godine organizirao sastanak međunarodnih stručnjaka o temi *Muzeji i nematerijalna baština* kako bi se razmotrili novi odnosi muzeja i društava/zajednica prema nematerijalnoj baštini te potaknule države da se uključe u dokumentiranje, arhiviranje, prenošenje i zaštitu te baštine. U radu su sudjelovali stručnjaci pozvani na prijedlog ICOM-a. Sudionici su donijeli preporuke i zaključili sljedeće: "sa stajališta istaknutog vrednovanja nematerijalne kulturne baštine i njezine važnosti, muzeji će morati nanovo razmotriti ne samo pristup predmetima, zbirkama i njihovu rukovanju nego i ući u nova partnerstva unutar i izvan svojih institucija, uključujući partnerstvo sa zajednicama koje su nositelji i prenositelji te baštine" (Kolveshi, 2004: 62). Ovaj zaključak smatramo nedvojbeno usmjerenim upravo na muzeje na otvorenome.

Muzeji na otvorenome javljaju se kao odgovor na rastuću prijetnju industrijske revolucije i njenog utjecaja na tradicionalni ruralni život. "Prvi muzej ovog tipa vuče korijene iz Muzeja skandinavskog folklora, kojeg je otvorio Artur Hazelius 1873. godine. Budući da se njegova kolekcija širila otvorio je i vanjski muzej (muzej na otvorenome) 1891. godine" (Walsh, 1992: 95). Muzej na otvorenome je jedan specifičan oblik muzeja koji je stekao popularnost tijekom prošlog stoljeća, a vrlo često se odnosi na folklor. Poznat je i pod drugim nazivima kao što su živući muzej, tematizirani povijesni park i folklorni muzej. Kao odgovor na percipirajuću prijetnju industrijske revolucije i njen utjecaj na tradicionalni oblik življenja, tradicionalne strukture su se počele obnavljati i očuvati, a stari načini života su nanovo zaživjeli. Mnogo je zemalja udružilo snage kako bi očuvale ruralni životni stil, kulturne vrijednosti i folklornu tradiciju stvarajući živuće muzeje baštine. Danas, stotine tipova otvorenih muzeja funkcioniraju u gotovo svim dijelovima svijeta, ali najviše su razvijeni u Europi, Sjevernoj Americi i Aziji. U većini slučajeva, volonteri i plaćeno osoblje hodaju uokolo u tradicionalnim kostimima ili nošnjama, neki od njih razgovaraju sa posjetiteljima, demonstriraju tradicionalne načine života i umijeća i sl. Ljudi obično vole posjećivati ovakav oblik muzeja jer su zainteresirani za prošlost i imaju želju naučiti kako su ljudi živjeli u prošlosti (Boyd i Timothy, 2003: 24).

Muzeji na otvorenome imaju veliku važnost za istraživanje lokalnih korijena i povijesne baštine. Mnogi su muzeji proveli brojne istraživačke aktivnosti tijekom kojih su im ljudi koji žive na tom području pričali o životu u prošlosti. Uz pomoć tih priča rekonstruiran je, primjerice, način života u jednome ribarskom selu. Taj je proces potpomognut usmjeravanjem etnološke znanosti s predmeta na čovjeka. Jednako tako, muzeji na otvorenome imaju veliku ulogu pri konzervaciji tradicionalnih obiteljskih kuća *in situ* ili njihove zaštite i prenošenja na područje muzeja na otvorenome. Takvi su primjeri brojnih muzeja u Njemačkoj, Austriji, Sloveniji i sl. Od 1960-ih godina etnolozi s Fakulteta u Tübingenu napustili su zastarjele folklorne ideje. Prema njihovim suvremenim etnološkim teorijama, muzeji ne bi trebali predstavljati regionalne ili lokalne identitete nego se usmjeriti na prikazivanje promjena u svakodnevnom životu koje će pokušati na adekvatan način objasniti. No ta teorija nije bila osobito prihvaćena, posebice u muzejima na otvorenome (Antoš, 2010: 38).

4.1. Muzeji na otvorenome u Hrvatskoj

Početak dvadesetog stoljeća u Hrvatskoj se počela javljati briga za seosku kulturnu baštinu i to prvenstveno kao interes za seosku kuću kao oblikovni fenomen. "Publiciranje, oblika i formi, značajnijih seoskih kuća iz Turopolja, Posavine, Slavonije i Srijema, poteklo je iz interesa prvenstveno arhitekata, koji su u tim oblicima prepoznavali hrvatske građevne oblike (...) Unapređivanje seoskog života potaknuto iznimno snažnim i brzim promjenama koje su se zbivale tijekom proteklog stoljeća dovodilo je do bitnih promjena seoske prostorne strukture i unutar nje, seoske okućnice i kuće kao stambenog fenomena. Tek se kasnije javlja poseban interes za zaštitu seoske nepokretne kulturne baštine" (Marović, 2004: 65).

Isti autor napominje da se etno park, odnosno muzej na otvorenom seoskog tipa, javlja u Hrvatskoj kao ideja tek šezdesetih godina. Ovakva je vrsta muzeja u početku bila usmjerena prema zaštiti seoske baštine, a u drugi plan je stavljena potreba muzejske prezentacije te baštine u prostoru. Kao što Marović nadalje govori: "mogu se prepoznati dva različito utemeljena pristupa. Jedan je išao prema malim cjelinama u kojima bi se očuvala i dijelom rekonstruirala proširena seoska okućnica zgradama iz nepo-

sredne okolice. Ta je cjelina imala pretežito lokalni karakter i zadovoljavala je potrebe očuvanja tipične arhitekture toga kraja. Drugi je pristup bio tipični centralistički, državni, gdje se planiralo osnovati zajednički takav muzej za područje tadašnje Jugoslavije. Ideje o smještaju takvog muzeja u okolici Sarajeva, zemljopisnom središtu tamošnje države, razvijale su se početkom sedamdesetih godina i trajale dosta dugo bez realne osnove da se ostvare" (2004: 65). Ideja prikupljanja i očuvanja grupe seoskih stambenih i gospodarskih zgrada lokalne provincijencije je zaživjela sedamdesetih godina u sjevernim krajevima Hrvatske. Prvi etno-park osnovan je u Donjoj Kupčini, a sastoji se od sklopa seoskih kuća. Drugi poznatiji pokušaji su etno park uz Stari grad u Sisku, Veliko Trojstvo i Ozalj (Maroević, 2004: 65).

Najznačajniji otvoreni muzej seoskog tipa u Hrvatskoj je zasigurno muzej Staro Selo u Kumrovcu. Muzej od 1992. godine djeluje u sklopu Muzeja Hrvatskog zagorja, a idejno je nastao 1947. godine, kada je Marijana Gušić, tadašnja ravnateljica Etnografskog muzeja u Zagrebu, napravila etnografsku obradu Hrvatskog zagorja te napisala studiju o naselju Kumrovec sa središnjim objektom – rodom kućom Josipa Broza. Potom je 1953. godine osnovan Memorijalni muzej maršala Tita, koji je djelovao pod upravom Etnografskog muzeja u Zagrebu, koji 1963. godine prelazi pod upravu Muzeja revolucije naroda Hrvatske iz Zagreba, a 1978. godine osnovan je RO Spomen-park Kumrovec.

Posebna pozornost pridana je čuvanju izvornog izgleda i ljepote krajolika, s glavnim ciljem vraćanja izgleda naselja s prijelaza iz 19. u 20. stoljeće. U rekonstruiranoj staroj jezgri naselja Kumrovec živi i nekoliko domaćih obitelji, što pridonosi razbijanju statičnih muzejskih postava u oživljavanju i prezentaciji ruralnog načina života. Od samoga osnutka nastojao se dati prikaz tradicijskog načina života, običaja i rukotvorenih vještina, starih i nekih zaboravljenih obrta (Antoš, 2010: 38). Ipak, Ivo Maroević ne slaže se u potpunosti da je ovaj muzej istinski primjerak muzeja na otvorenom. Smatra da ostvarenje najvećeg i najznačajnijeg muzeja na otvorenom seoskog tipa u Hrvatskoj Starog sela u Kumrovcu nosi posebne značajke i potpuno je atipično. Najprije se radi o očuvanju i rekonstrukciji ranijeg izgleda zagorskog sela, koje je do tada živjelo na specifičan način, ali u svojoj punoj funkciji, ne o prijenosu izabranih vrijednih seoskih kuća na novu lokaciju. Prema tome, to nije zbirka kuća već seoska cjelina kao izložak (2004: 66).

"Perspektiva muzeja na otvorenom u Hrvatskoj trebala bi biti usmjerena prvenstveno prema očuvanju i interpretiranju integriranih vrijednosti kulturne i prirodne baštine. Konceptijski bi se muzeji na otvorenom trebali usmjeravati uporabi postojećih resursa, a manje prema stvaranju artificijelnih cjelina. (...) Temeljna potencijalna kvaliteta muzeja na otvorenom je u uporabi prostora za interpretaciju sadržaja koji žive u prostoru. To znači stvaranje punktova u krajoliku gdje će se moći doživjeti logična koegzistencija prirodnog i kultiviranog krajolika, sa svojim značajkama onog ljudskom rukom stvorenog ambijenta, koji pridonose sagledavanju njegovih prostornih i kulturnih kvaliteta" (Maroević, 2004: 67).

5. EKO-MUZEJI

Za ovaj rad potrebno je predstaviti i eko-muzej, kao specifičnu formu muzeja. Darko Babić navodi: "tijekom devetnaestog stoljeća mnogobrojni muzeji nastali su kao posljedica djelovanja raznovrsnih udruženja koja su se, da bi potvrdila svoje znanstvene pretpostavke, bavila sakupljanjem predmeta materijalne kulture. Interesantno je da su gotovo uvijek iste isticale važnost sudjelovanja lokalnog stanovništva u tom procesu, kao i koristi za dotičnu zajednicu - muzeji su, naime, poput knjižnica tada percipirani kao izuzetno važno sredstvo za obrazovanje širih slojeva društva. Nažalost, takav pristup s početkom dvadesetog stoljeća neprimjetno gubi na značenju i muzeji se ponovno pretvaraju u prilično zatvorene institucije, sada ne kao isključiva privilegija vladajućih klasa već kao hermetične ustanove određene jedino i isključivo potrebama znanstvenih istraživanja. Desetljećima kasnije ovu su tendenciju prvi promijenili upravo eko-muzeji, određujući tako i naše današnje poimanje svrhe i smisla muzeja u društvu. Paralelno s tim, dvije postojeće muzejske forme utjecale su na razvoj eko-muzeja: muzej na otvorenom i *heimat* muzej" (2009: 223). Pojam muzeja na otvorenom te njegov razvoj u svijetu i u Hrvatskoj predstavljen je u prethodnim poglavljima, a pojam *heimat* muzej bi se mogao prevesti kao zavičajni muzej.

"Ono što je u konačnici odredilo nastanak eko-muzeja šezdesete su godine dvadesetog stoljeća, čiji je društveni kontekst stvorio preduvjete za njihov razvoj. Sredinom šezdesetih godina dvadesetog stoljeća, naime, dolazi do vrlo intenzivnih previranja generiranih prijedporima i nezadovoljstvima postojećim stanjem u društvu" (Babić, 2009: 224). U to se vrijeme razmišljanja sve više orijentiraju na ekologiju i znanost o okolišu, pa time i ona muzeološka. Takva stajališta dovela su do zahtjeva za promjenama pri tvorbi muzejskih zbirki, prezentaciji djelatnosti muzeja i srodnih institucija kao i jačanju i učvršćivanju položaja muzeja i njegove uloge u društvu. Na taj se način razvila i koncepcija ekomuzeologije. Ekomuzeologija se u bitnoj mjeri oslanja na ekologiju i spoznaje o okolišu, no ovdje nije riječ o "primijenjenoj ekologiji ili znanosti o okolišu", već o muzeologiji oblikovanoj kroz eko-paradigmu koja danas stalno prodire sve dublje, ne samo u filozofiju, znanost i kulturu već i u cijelu strukturu društva (Stransky, 2003a: 19).

Šezdesetih godina dvadesetog stoljeća u Francuskoj su otvorena dva muzeja koji se mogu nazvati svojevrsnim prethodnicima eko-muzeja. Prvi od njih je muzej otvoren 1968. godine na *Isle de Quessant* u Bretanji gdje su tri kuće i jedna vjetrenjača odabrane kao budući muzej, a *Quessantinska kuća tehnike i tradicije* definirana kao ishodišni centar. Drugi je pak muzej otvoren 1969. u *Grande Landes* (pokrajna Gaskonja), a predstavlja muzej područja *Marqueze*, oformljen oko samo jedne autentične kuće. Spomenuti muzeji po nekim svojim karakteristikama pripadaju eko-muzejima iako se nikada nisu eksplicitno tako nazivali. Prvim eko-muzejom smatra se *Muzej čovjeka i industrije*, otvoren 1974. godine na teritoriju oko gradova Le Creusot i Montceau-Les-Minesa. Dvorac obitelji Schneider definiran je kao ishodišni centar za upoznavanje cjelokupne regije. Na ostatku područja razvijen je oblik specifičnoga fragmentiranog muzeja koji podrazumijeva muzeološki obrađene elemente u krajoliku i pripadajuću ne/materijalnu baštinu interpretiranu *in situ*. Po svojim se obilježjima ovaj muzej uvelike razlikovao od ostalih tadašnjih muzeja i privukao je ogroman broj posjetitelja. Nakon njega u Francuskoj je osnovano još nekoliko eko-muzeja od kojih su najznačajniji *Eko-muzej planine Lozere* te muzej u *Regionalnom parku prirode Camargue* (Babić, 2009: 221-236). Kako to napominje isti autor: "razvoj izvornih, francuskih eko-muzeja moguće je sagledati kroz tri osnovne faze. Prva traje do 1971. godine gdje pripadaju *Armorique* i *Grandes Landes*. Primarno je obilježena jasnom povezanošću s parkovima prirode i naglaskom na prostornoj dimenziji. Druga faza traje približno od 1971. do 1980. i uvodi dimenziju vremena, definiranog teritorija i sudjelovanja lokalnih zajednica u realizaciji projekata (*Le Creusot*, *Camargue* i *Cevennes*). Treća započinje oko, odnosno nakon 1980. i obilježena je dodatnim jačanjem uloge lokalne zajednice, te sve većim naglašavanjem ciljeva i metoda definirane učinkovitosti planirane regeneracija područja" (2009: 227).

Eko-muzej ima mnogo definicija, a ovdje će se navesti jedna: "Eko-muzej je projekt koji dopušta populaciji nekog područja da razazna vlastiti identitet kroz svoje građevine, ekologiju, geologiju, kao i kroz dokumente i usmenu povijest, te da njihovo proučavanje učini zajedničkom akcijom, a ne nečim što je ograničeno samo na školovane stručnjake" (Watson, 1992: 225). Iz ove bi se definicije možda mogla izvući i osnovna razlika između eko-muzeja i muzeja na otvorenome; eko-muzeji definitivno stavljaju veći naglasak na identitet lokalne zajednice u kojoj se muzej nalazi. Uz to, eko muzej ističe važnost sudjelovanja te zajednice u svim procesima vezanim uz razvoj takvog tipa muzeja, uključujući oblikovanje zbirke, njezinu interpretaciju, promidžbenu djelatnost i sl.

5.1. Eko-muzeji u Hrvatskoj

U Hrvatskoj su se eko-muzeji počeli uspostavljati prije tek nešto više od desetak godina. Prvi takav muzej je *Kuća o batani*, otvoren 2002. godine u Rovinju. Muzej je posvećen istoimenoj ribarskoj brodi i lokalnoj zajednici koja ju je prepoznala kao svoj simbol. Prikaz *batane* kao žive nositeljice pomorske tradicije jedan je od glavnih zadataka ovog muzeja. Kuća o batani predstavlja i sponu koja povezuje lokalne žitelje raznih etniciteta, ponajprije talijanskog i hrvatskog. Muzej je uvelike usmjeren na turizam pa lokalna zajednica tijekom turističke sezone priprema za turiste različite vrste aktivnosti, poput pripreme lokalnih specijaliteta, mogućnosti odlaska u ribolov *batanom*, folklornih večeri uz grupu "Batana" koja izvodi tradicijske lokalne napjeve i slično (Zgaga, 2010: 43). Kao značajan hrvatski eko-muzej može se izdvojiti i eko-muzej *Plitvičke doline* u Rakovici. Ovaj je eko-muzej 2009. pokrenut kao

pilot projekt u trajanju od 6 mjeseci, a iduće godine je otvoren u svom punom sjaju. To je baštinski tematski park koji se rasprostire na širem zemljopisnom području općine i obuhvaća jedinstven rakovički kulturni krajolik. Idejno se rješenje u cijelosti temelji na studiji održivog razvoja kulturnog turizma u Općini Rakovica. Razvoj kulturno-turističke ponude Rakovice osmišljen je oko okosnice eko-muzeja koji objedinjuje, interpretira i prezentira raznolike potencijale kulturnog krajolika rakovičkog kraja kroz svoje sastavnice: tematske rute, putove i staze, centre za posjetitelje i dokumentacijski centar, a tematske okosnice su: špilje, voda, prirodne ljepote, povijest, te tradicija i svakodnevni život.⁵ Hrvatski eko-muzej koji čak i prelazi hrvatske granice je *Eko-muzej Mura*. Eko-muzej Mura otvoren je 2012. godine, a obuhvaća područje uz rijeku Muru na prekograničnom prostoru, koji u Sloveniji uključuje općine Beltinci, Lendava i Razkrižje te u Hrvatskoj općine Sveti Martin na Muri, Podturen i Grad Murško Središće. Ovaj eko-muzej nudi razne krajobrazne i kulturne raznolikosti, tradicijska znanja koja su očuvali starosjedioci te etnološki obojene tradicijske manifestacije.⁶

Eko-muzeji bi svojom pristupnošću mogli utjecati na gospodarski i turistički razvoj Hrvatske. "Hrvatska je svojom prirodnom i kulturnom raznolikošću, prostorom susreta "granica", prostorom raskrižja i razmeđa idealno mjesto šireg zamaha osnivanja onog modela muzeja gdje se prirodna i kulturna baština čuvaju kao sjećanje, a baština posebne lokalne zajednice muzealizira *in situ*" (Zgaga, 2002: 25).

6. FOLKLOR KAO DIO KULTURNOG IDENTITETA KOPRIVNIČKOG IVANCA

Nakon što su opisani temeljni pojmovi: nematerijalna kulturna baština, kulturni identitet i muzej na otvorenome, potrebno je predstaviti središnju temu. Selo čiji će folklor biti prikazan je Koprivnički Ivanec. Ono odlikuje bogatom tradicijom, a što je najvažnije, ta je tradicija i vrlo dobro očuvana. U sljedećim će poglavljima biti predstavljena tradicija sela, a važno ju je sagledati kao potencijal koji bi mogao dovesti i do otvaranja muzeja na otvorenom etno tipa ili eko-muzeja.

6.1. Selo Koprivnički Ivanec – povijesni i geografski podatci

Koprivnički Ivanec živopisno je i bogato selo, udaljeno pet kilometara od Koprivnice. Nalazi se u Podravini i dio je Koprivničko-križevačke županije. Godine 1913. utemeljena je općina Ivanec koja već 1914. mijenja naziv u Koprivnički Ivanec. To je selo koje prema popisu stanovništva iz 2011. godine ima 1124 stanovnika (općina ima 2121 stanovnika).

"Područje današnje općine Koprivnički Ivanec pripadalo je općini Kuzminec od 1870. godine, kada se utemeljuju općinske uprave po većim selima u Hrvatskoj. Od 1882. do 1913. godine pripada općini Đelekovec. Godine 1913. Ivanec postaje samostalna općina i pripada kotaru Ludbreg u Varaždinskoj županiji sve do 1931. godine, a nakon toga kotaru Koprivnica, Bjelovarsko-križevačke županije. Koprivnički Ivanec danas je središte istoimene općine osnovane 1993. godine unutar Koprivničko-križevačke županije nakon osamostaljenja Republike Hrvatske. U sastav ove općine ulaze još i naselja: Goričko, Kunovec, Botinovec i Pustakovec " (Medvarić-Bračko, 2011: 15).

Prema knjizi *Život i običaji u župi Koprivnički Ivanec* "vjeruje se da su Ivanovci, stari crkveni red koji je djelovao na tom području već u 12. st., osnovali župu Ivanec. U vrijeme Marije Terezije doneseni su urbari – dokumenti koji govore o odnosima plemstva prema kmetovima, ali i župnika prema seljacima. Urbar ivanečkog župnika Jurja Đurišića iz 1733. svjedoči o tom vremenu. Posljednji ivanečki vlastelini koji su stanovali u Ivancu bili su Kengjel, Tomašić i Žimbar. Od 18. i prve polovice 19. stoljeća stvaraju se u Podravini, pa tako i u Koprivničkom Ivancu seoske obiteljske zadruge koje su brojale i do 30 članova. Zadruga su djelovale od početka 20. stoljeća kada se počinju naglo raspadati. To je i vrijeme intenzivne proizvodnje kukuruza i krumpira, ali i porasta nataliteta. Teške životne prilike u obiteljima s brojnom djecom i slabi poljoprivredni prinosi primorali su mnoge mlade ljude, mladiće i mlade bračne parove da odu u prekoceanske zemlje, većinom u Ameriku i Kanadu. Tako je, prema

⁵ Turistička zajednica općine Rakovica. Dostupno na: <http://rakovica-touristinfo.hr/eko-muzej-rakovica?showall=&start=2> (14.6.2014.)

⁶ Eko-muzej Mura. Dostupno na: <http://www.ekomuzejmura.com/o-projektu.asp> 14.6.2014

podacima Spomenice župne crkve, u Americi bilo 180 ljudi iz Koprivničkog Ivanca. Koprivnički Ivanec ima očuvanu vrijednu materijalnu nepokretnu baštinu – crkvu Svetog Ivana Krstitelja, koja se sagrađena 1742. godine. Oslikao ju je slikar Lerchinger biblijskim motivima o životu i smrti Ivana Krstitelja. U njoj je postavljena i barokna propovjedaonica s četiri tipična barokna kipa: sv. Marka, Mateja, Ivana i Luke" (Medvarić-Bračko, 2011: 24). Ipak ono po čemu je ovo selo najpoznatije jest folklor koji će u daljnjim poglavljima biti detaljnije predstavljen.

6.2. Folklor Koprivničkog Ivanca

6.2.1. Narodna nošnja

Najupečatljiviji folklorni element Koprivničkog Ivanca je tradicionalna narodna nošnja. "Narodna nošnja Koprivničkog Ivanca bogata je prelijepim motivima iz prirode, izrađenih posebnom tehnikom, specifičnom vrstom tzv. ivanečkog veza i, što je posebno važno, bez skica i šablona. Bogatstvom ručnog veza naročito se ističu rukavi na bluzi koja se zove *pleček*, zatim mala kapica na glavi zvana *počulica* i *robec našitak* od crne boje na kojem su rubovi bogato ukrašeni izvezenim cvjetovima, viticama, grozdovima, žitom i drugim motivima. Narodna nošnja po svom izgledu odgovara tipu panonskog područja. Unutar panonske zone prisutne su mnogobrojne međusobne razlike, no određene konstante ipak postoje" (Kovač A. i Kovač Z., 2002: 281).

6.2.2. Ivanečki vez

Kao što je prethodno napomenuto, ono što ivanečku narodnu nošnju čini posebnom je ivanečki vez. Ivanečki vez je nastao na temelju dugogodišnjih istraživanja povezanosti ornamenata na narodnoj nošnji Koprivničkog Ivanca i povijesnih nalazišta u samoj okolici. "Naime, od 9. stoljeća do sredine 13. stoljeća stvarana je prva materijalna kultura panonskih Hrvata poznata kao "bjelobrdska" kultura. U toj su kulturi za ivanečki vez najvažniji dvodijelni privjesci koji nemaju srodnika. Gornji dio ispupčena je okrugla pločica u obliku gumba s dvije alke za našivavanje, dok je donji dio srolikog oblika potpuno ukrašen dubokim reljefnim ornamentom. Tako oblikovani privjesci služili su kao ukrasni porub ženskih odora najčešće oko vrata i grudiju. Gornji dio privjeska, koji datira iz 10. stoljeća, 1981. godine nađen je na lokalitetu Đelekovec s kojim graniči Koprivnički Ivanec. Poseban je i jedini tog tipa do sada pronađen. Središnji motiv te kulture je srce i način ukrašavanja ženskih odora. Ivanečki vez je ornamentikom i reljefnošću istovjetan motivima i obliku bjelobrdskih privjesaka. Od oblika koje nalazimo na našivenim dijelovima narodne nošnje Koprivničkog Ivanca su: spiralni uvojci *frkice*, stazice male race, *racine steze*, djetelina s 4 lista, satici, *vrice*, cvjetići, *ružice*, tulipani... Vidimo da je ornamentika povezana s florom i faunom samog lokaliteta." ⁷

6.2.3. Tradicionalni obrti

Građani Koprivničkog Ivanca oduvijek su se najviše bavili poljoprivredom i poslovima usko vezanim uz poljoprivredu. Ono što se do danas održalo jest stočarstvo, zatim, peradarstvo, uzgoj žitarica, povrtlarstvo, voćarstvo i vinogradarstvo. No, u posljednjih dvadesetak godina došlo je do napuštanja tradicionalnih načina obavljanja navedenih obrta. Prema riječima Katice Benc-Bošković: "Podravina je kraj koji je prvi počeo napuštati tradicionalni način življenja i postupno se pretvarao u suvremeno agrarno područje. Dobrim iskorištavanjem plodnih i bogatih njiva Podravci ubrzo prelaze na više oblike obrade tla sa suvremenom agrotehničkom mehanizacijom, pa urod donosi novac koji se ulaže u podizanje životnog standarda što je uvjetovalo naglu preobrazbu naselja i stanovništva" (1986: 7). Obrti koji su u potpunosti napušteni su žirenje (tjeranje svinja u šumu na tov žirom), lov te izrada *konoplenog platna* (platna od konoplje). Ipak, stara ratarska oruđa i dalje su u nekim obiteljima sačuvana, a ponegdje se tlo i dalje tradicionalno obrađuje zbog slabijeg imovinskog stanja obitelji.

⁷ Mrežna stranica Društva izvornog folklor. Dostupno na: <http://www.folklor-kopivanec.com.hr/> (16.4.2014.)

6.2.4. Dijalekt Koprivničkog Ivanca

Jezik je također dio nematerijalne kulturne baštine pa tako i folklor. Koprivnički Ivanec poznat je po karakterističnom dijalektu. Godine 2011. provedeno je istraživanje u kojem je pomoću anketnog upitnika ispitana pripadnica sela, a na temelju rezultata analizirale su se alijetne i alteritetne razine razlikovnosti mjesnog govora Koprivničkog Ivanca.⁸ Neke od alijetnih značajka mjesnoga govora Koprivničkog Ivanca su refleks jata i poluglasa kao /e/ u primjerima *vēter, mēsec, deca*, morfološko i funkcionalno razlikovanje infinitiva (krnjeg i neokrjenog) i supina u primjerima *nemoj gledeti, očem plesati, napri povedati*. Što se tiče akcentuacije, ovaj mjesni govor zadržao je staru osnovnu kajkavsku akcentuaciju koja se sastoji od jednog kratkog akcenta i dva duga (dugosilazni cirkumfleks i dugouzlazni akut). Alteritetne su značajke ovoga sela kratka množina u množinskim oblicima u primjerima *goli, voli, muži*, primjeri proteze poput *vučiti, vmoriti, joči, Jana* (od Ana), te posebni oblici imenice *kći*. Potrebno je napomenuti da je govor Koprivničkog Ivanca pod utjecajem gradskoga govora Koprivnice, no relativno je dobro ušćuvan.

6.2.5. Tradicionalni običaji

6.2.5.1. Ivanje

Ivanje je katolička proslava koja se odvija 24.6. u čast Ivana Krstitelja. Budući da je Ivan Krstitelj zaštitnik župe Koprivnički Ivanec, Ivanje se slavi i u tom selu. Ujutro se odvija veliko misno slavlje u seoskoj crkvi, a ispred crkve se nalazi prošćenje sa mnogo štandova od kojih nekolicina predstavlja i prodaje tradicionalne ivanečke proizvode poput veza, meda, kolača i sl. Nakon mise, slavlje se prebacuje u Društveni dom Koprivničkog Ivanca, a navečer se pali krijes. Dan je popraćen i narodnim plesom i pjesmama.

6.2.5.2. Ivanečki kresovi

Jedan od najvažnijih tradicionalnih događaja koji se odvija u Koprivničkom Ivancu jest paljenje krjesova. Društvo izvornog folklor⁹, DIF (o kojem će kasnije biti više rečeno), je od 1976. uz pomoć svih društveno-političkih organizacija sela odlučilo da se svake godine u Koprivničkom Ivancu održava priredba izvornog plesa i glazbe te narodnih običaja.

Koprivnički Ivanec tako svake godine posljednji vikend u kolovozu otvara vrata svima onima koji znaju što znači čuvati i očuvati povijest nekog mjesta, ljudi i običaja. Povodom toga dana pali se veliki krijes. Danas Kresovi traju jedan dan i gosti, članovi kulturno-umjetničkih društava iz različitih dijelova Republike Hrvatske i inozemstva, dolaze u selo pokazati svoje narodne običaje, pjesme i plesove. Službeni dio manifestacije počinje svečanim mimohodom ulicama sela uz kratak posjet župnoj crkvi sv. Ivana Krstitelja. Nastupi gostujućih društava odvijaju se uvečer na velikoj pozornici Društvenog doma sela.

6.3. Kulturni identitet Koprivničkog Ivanca

Folklor Koprivničkog Ivanca definitivno je vrijedan oblik nematerijalne kulturne baštine. Pojedini žitelji ovog sela nastoje održati folklor provodeći razne aktivnosti poput organiziranja tečajeva šivanja ivanečkog veza, priređivanja kulturnih manifestacija tijekom važnih seoskih proslava i svetkovina, kao i organiziranjem različitih organizacija. Na taj način pokušavaju pobuditi interes drugih, bilo turista bilo mlađih generacija, za upoznavanjem folklornih običaja.

Ipak, "nematerijalna je baština često zanemarivana, i često je prekasno uočena kao vrijednost koju treba štiti, nerijetko i onda kada je gotovo sasvim iščezla ili je očuvana samo u tragovima" (Horjan, 2004: 67). Ljude je potrebno senzibilizirati za poštivanje kulturnih vrijednosti. To se osobito odnosi na poštivanje nematerijalne kulturne baštine sela budući da je većina sela pred nestajanjem jer mlađe generacije iz njih sele. Nasreću, u Koprivničkom Ivancu mlađe su generacije prilično osviještene o nemate-

⁸ Vrbanić, D. Jezične značajke mjesnoga govora Koprivnički Ivanca. // Završni rad. 2009.

⁹ Mrežna stranica Društva izvornog folklor. Dostupno na: <http://www.folklor-kopivanec.com.hr>

rijalnom bogatstvu koje selo posjeduje. Veliku ulogu u tome ima tradicionalan način odgoja te inzistiranje roditelja (možda čak više i baka) na provođenju običaja.

"Povijest određene nematerijalne kulturne baštine neke zajednice toj zajednici pruža osjećaj identiteta. Naše vrijednosti, norme, uvjerenja, običaji i rituali su isprepleteni našim jezicima, glazbom, odjećom i plesom. Upravo zbog toga što različiti ljudi diljem svijeta govore različite jezike, zato što plešu drugačije, imaju vlastitu originalnu glazbu i odjeću, kulturu, povezivanje tih elemenata nematerijalne baštine također nam daje identitet" (Rusalić, 2009: 55). U Koprivničkom Ivanču kulturni se identitet odnosi na folklor sela, u svim njegovim segmentima. Kulturni identitet predstavlja jedinstvenost kulture određene zajednice, a sastoji se i od materijalne i od nematerijalne kulturne baštine. Materijalno bi u slučaju Koprivničkog Ivanca bili: nošnja, ivanečki vez, hrana, *konopleno platno*, knjiga tradicionalnih pjesama i sl., dok se nematerijalno odnosi na: ples, pjesmu, jezik, izradu hrane, izradu platna i sl. Materijalno i nematerijalno su neodvojivo isprepleteni. Kulturni identitet opisuje zajednicu kao unikatnu jedinku. Ono što bi se moglo postaviti kao problem jest to što se identitet prezentira isključivo kroz narodnu nošnju, vez, ples i pjesmu, dok se obrti i običaji, kao i jezik stavljaju u drugi plan ili pak potpuno zanemaruju. Trebalo bi se poraditi na prezentaciji potonje navedenog.

6.3.1. Prepoznatljivost folklor sela kao kulturnog identiteta

6.3.1.1. Društvo izvornog folklor

Kao što govore povijesni izvori, oni nastali usmenom predajom, *Društvo izvornog folklor* nastalo je za vrijeme Stjepana Radića. Nekolicina stanovnika Koprivničkog Ivanca potaknuta emocijama vezanim uz njegovu smrt, odlučila je u kolovozu 1928. godine krenuti put Zagreba u svečanim narodnim nošnjama, kako bi mu odali počast. Taj organizirani odlazak Ivančana obučenih u narodno ruho obilježava početak dugogodišnje tradicije. Tada su djelovali pod nazivom *Seljačka sloga*, no zbog naglaska na izvornosti 1968. godine mijenjaju naziv društva u današnji - *Društvo izvornog folklor*. Od 1998. godine udruga djeluje kontinuirano u dvije folklorne i jednoj tamburaškoj skupini. Od te godine DIF je ostvario stotinjak nastupa. Kroz udrugu je prošlo dvjestotinjak, nekada malih, sada već i odraslih, iskusnih plesača i tamburaša. U tom kontinuitetu ljudi dolaze, odlaze, generacije se neprestano izmjenjuju. U cijelom procesu važno je naglasiti činjenicu da su sve narodne nošnje koje nose - privatne.

Društvo izvornog folklor je član *Družine* preko koje je i član *IGF-a*, Međunarodne unije folklorne skupina sa sjedištem u Francuskoj. Članovi su i Zajednice kulturno-umjetničkih udruga Koprivničko-križevačke županije koja okuplja sve kulturno-umjetničke udruge s područja županije.¹⁰

6.3.1.2. Vez Koprivničkog Ivanca kao nematerijalno dobro

Suvenirna linija "Vez Koprivničkog Ivanca" je 2000. godine obilježena znakom Hrvatske gospodarske komore: "Izvorno hrvatsko". Ta je linija prisutna na podravskim, hrvatskim, europskim, čak i američkim kulturno-turističkim manifestacijama. (Kotur Jakupić, 2001: 262). "Ovaj suvenir prošao je svoju evoluciju od raznoraznih, uglavnom platnenih, upotrebno – ukrasnih predmeta (na kojima su osim motiva s narodne nošnje Koprivničkog Ivanca, ivanečkim vezom bili izrađeni i razni domoljubni, reli-gijski te tradicijski motivi), preko raznolikih suvenirskih sličica s izabranim motivima s nošnje do cjelovitog određenja suvenirskog proizvoda u pogledu njegova oblika, veličine, izbora motiva, vrste okvira i ambalaže" (Kotur Jakupić, 2001: 264).

Za razvoj ove suvenirne linije zaslužna je Ivanjka Doroteja Jakupić, poznata folklorna aktivistica. "Polazeći od osnovnih osobina koje bi budući suvenir trebao imati: izvorni vez s rukava *opleća* i *poculice* te domaći ekološki materijali (platno od lana i konoplje, drvo i papir), Doroteja je osmišljavala brojne suvenirne ukrasne i upotrebne predmete: stolnjake, tabletiće, manje i veće torbe, naprtnjače, navlake za naočale i putovnice, prigodne čestitke, izvorne novčanike (*mošnje*), držače poslužavnika, odjeću (bluze, suknje, pojasevi) i uokvirene suvenirne sličice. Na tim predmetima unikatno su našiveni neki od brojnih motiva iz izvornog veza narodne nošnje Koprivničkog Ivanca. Osim u izradi narodnih nošnji i suvenir, Doroteja se okušala i u novoj "slikarskoj" tehnici: na domaćem platnu iglom i koncem

¹⁰ Mrežna stranica Društva izvornog folklor. Dostupno na: <http://www.folklor-kopivanec.com.hr>

"oslikala" je motive iz života podravskog seljaštva: prošćenje, žetvu, Božić, cintor crkve sv. Ivana Krstitelja i dr." Cijela zbirka ručnih radova s ivanečkim vezom" (Kotur Jakupić, 2001: 262). Do 2000. godine cijela je zbirka ručnih radova postojala uglavnom kao izložak na prigodnim kulturnim događanjima. Izložbe i manifestacije na kojima su suveniri izloženi su: *Božićne inspiracije*, *Podravski motivi*, *Dani hrvatske knjige*, *Žene hrvatske ženama svijeta*, *Dostojanstvo žene i djeteta*, *Hrvatska ptica mira*, *Rasinjski Vuzem* i mnoge druge

Odlukom Ministarstva kulture Republike Hrvatske, ivanečki vez je 19. listopada 2011. godine dobio status nematerijalnog kulturnog dobra Republike Hrvatske. Predmetno kulturno dobro upisano je u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske na Listu zaštićenih kulturnih dobara Republike Hrvatske.

6.3.2. Potencijal za muzej na otvorenom ili eko-muzej

Prema svemu dosad prikazanom vidljivo je da ovo selo ima prilično dobro njegovanu nematerijalnu kao i materijalnu kulturnu baštinu. U daljnjem nastojanju za očuvanjem baštine Koprivničkog Ivanca žitelji bi se mogli usmjeriti na izradu muzeja na otvorenom ili čak eko-muzeja.

"Danas UNESCO pod pojmom nematerijalne kulturne baštine podrazumijeva jedan daleko širi pojam od tradicijske kulture i folklora, a to je antropološki koncept kulturnog prostora u smislu mjesta ili prostora na kojima se periodički ponavljaju određeni oblici pučkoga ili tradicionalnoga kulturnog izričaja. Dakle, radi se o nematerijalnoj baštini koja je vezana za konkretni fizički prostor i u njemu je ukorijenjena, te se nastoje očuvati oba ta aspekta baštine – i materijalni i nematerijalni" (Križaj, 1998: 124). To se neizravno odnosi na muzej na otvorenome, a svakako se odnosi i na eko-muzej. Mogući muzej u Koprivničkom Ivancu mogao bi biti muzej oživljene povijesti. On podrazumijeva povijesni lokalitet ili muzej na otvorenome koji se koristi oživljenom poviješću kao primarnim sredstvom interpretacije (Šegavc Čulig, 2005: 13). "Uzimajući u obzir klasičnu muzeološku teoriju, tada se svaki muzej na otvorenom nalazi na rubnom području koje je blizu nekonvencionalnog. S druge pak strane, muzej na otvorenom širi muzeološke mogućnosti na sferu čovjekove okoline, prema proučavanju, zaštiti i interpretaciji jednog dijela nepokretnog kulturnog nasljeđa. Drugim riječima, muzej na otvorenom je aktivna mogućnost prodora suvremene muzeološke misli u cjelovitost kulturnog i prirodnog nasljeđa u prostoru" (Maroević, 2004: 63). Kao što je u radu već napomenuto, muzeji na otvorenome usko su vezani uz eko-muzeje. Prema riječima Zvezdane Antoš: "Eko-muzej prezentira čovjekovo prirodno okruženje, koje je ograničeno industrijskom i tradicijskom baštinom. Osnovna koncepcija eko-muzeja temelji se na predstavljanju univerzalnih aspekata kulture od njihova umjetničkog izričaja do socijalnog i društvenog podrijetla, koje nije ograničeno vremenom i prostorom. Ključnu ulogu u regionalnom razvoju imaju njegove aktivnosti. Eko-muzej organizira izložbe i provodi istraživanja kako bi se promovirala tradicijska kulturna baština. Muzejske zbirke predstavljaju predmete koji imaju posebno značenje u čovjekovu životu, a prikazuju njegovu evoluciju od mehanizacije pa do njegove veze s gradovima i tvornicama, tako da zbirke predstavljaju predmete od arheologije do industrijske baštine" (2010: 42). Važno je naglasiti da su eko-muzeji orijentirani prvenstveno na zajednicu koja njima i upravlja, što znači da bi u potencijalnom razvoju eko-muzeja stanovnici Koprivničkog Ivanca trebali dobrovoljno i svjesno sudjelovati u njegovoj izgradnji i svemu što slijedi uz njega.

Kako bi taj muzej na otvorenome ili možda čak i eko-muzej trebao funkcionirati u Koprivničkom Ivancu? Prvo što bi se trebalo riješiti jest pitanje prostornog smještaja ovakvog tipa muzeja. Prostor u koji bi bio situiran trebao bi biti autentičan. Bilo bi poželjno da je to neka stara obiteljska kuća. U Koprivničkom Ivancu ima mnogo takvih kuća koje su napuštene, a većina ih je i u raspadajućem stanju. Trebalo bi utvrditi koja od tih kuća najbolje zadovoljava uvjete počevši od pristupa samoj kući sve do rasporeda prostorija u njoj.

Tradicionalne kuće ovog sela obično imaju dva prozora (*jedinke*) koji gledaju prema ulici, a sastoje se od sobe (*hiže*), blagovaonice (*hižičke*), kuhinje i ostave u kojoj se drži alat i iz koje se ide na tavan (*klijeti*). U *hiži* se nalazi sljedeći namještaj: visoki kreveti (*postelje*), dječji kreveti (*zipka i podrivalka*), drvena kutija za posteljinu i odjeću (*lajca/škrinja*) te peć. Kuhinja se sastoji od zidane peći sa željeznom pločom (*šparheta*), krušne peći, drvene police za posuđe (*zdelnaka*), zatvorene police i ormarića, stola

i stolica (*štokrina*). U *hižički* se nalaze klupe i stol. Uzduž cijele kuće, s dvorišne strane, nalazi se dugačak hodnik (*ganjek*). U većini kuća pod je bio od zemlje, a strop od drvenih greda i dasaka (*prsnica*). Na kuću, iza *klijeti* nastavljaju se staje (*konjska* i *krafska*), a dalje svinjci (*koci*). U blizini se nalazi i štagalj (*štogel*) čiji je krov često napravljen od slame. U dvorištu se obavezno nalazi i koš za spremanje kukuruza, pleten od šiblja, a neke kuće imaju i bunar. Ispred kuće je uzgojen i cvjetnjak (vrčak), a pokraj njega su drvene klupe i stolci. Kada bi se našla pogodna obiteljska kuća sa opisanim rasporedom prostorija i dvorištem tada bi bili stvoreni idealni uvjeti za daljnji razvoj muzeja na otvorenome. Fasadu takve kuće trebalo bi obojiti žuto ili zeleno budući da su te dvije boje najčešće korištene za bojanje ivanečkih kuća. Namještaj ne bi nužno trebao biti u toj kući – moguće ga je prenijeti (a vjerojatno i obnoviti) iz drugih autentičnih kuća ili ga čak i rekonstruirati.

U obiteljskoj kući trebala bi se nalaziti i obitelj, tj. stanovnici Koprivničkog Ivanca odjeveni u običnu starinsku nošnju. Oni bi, npr. mogli predstavljati muža, ženu, sina i kćer i trebali bi glumiti svakodnevni život mještana Koprivničkog Ivanca. Dramatizacije su izvrsna metoda za interpretaciju prije svega nematerijalne baštine, što je u muzejima uvijek osjetljiv zadatak, a pridonose i boljem razumijevanju svrhe pojedinih muzejskih artefakata (Šegavčević Čolig, 2005: 13). Posjetitelj bi mogao samostalno obilaziti kuću i okolicu, biti dio improvizacije mještana i pitati ih što ga zanima. Nije isključena i mogućnost vodiča koji bi posjetiteljima objašnjavao pojedine stvari ili čak "prevodio" riječi koje posjetitelji ne bi razumjeli. Na taj bi način glumci-seljani mogli neometano improvizirati zamišljene scene.

U kuhinji bi se nalazila tradicionalno spremljena jela poput različitih vrsta kruhova (kukuruzni, *flošni*, *cipov* ili raženi), pogača (*trepana*, *lucijska*, *digana*), mliječnih proizvoda (*zalev*, *prga*), različitih vrsta mesa (svinjetine, peradi, govedine i junetine), juha (kokošje ili goveđe, *prežgane*, kisele s češnjakom, bijele), tjestenina (*šćipanci*, *makoči*, makaroni, široki rezanci) te jela od graha, prosene kaše, krumpira ili zelja. Neizostavne su i slastice kao što su *štruca s orehi*, *štruca s makom*, *beli kolač*, *frkice*, *digani štrukli*, *cicvare*, *salagarci*, *koriče*, *krafne*, *slivnica*... Uz to, trebalo bi biti i nečeg za piti, npr. rakije, vina, jabučnice, raznih vrsta čajeva, mlijeka, bijele kave i sl. Možda bi bilo dobro da postoji mogućnost da posjetitelji kušaju hranu i piće, što bi se možda trebalo posebno naplaćivati zbog utrošenog materijala. U kuhinji se ne bi trebala nalaziti samo gotova jela, bilo bi idealno kada bi ljudi demonstrirali pripremu pojedinih jela, makar onih jednostavnijih, recimo *krafne*, *pogače*, *juhe*, *salate* i sl. Štoviše, posjetitelji bi mogli jesti u *hižici* (blagovaonici) iz tradicionalnih keramičkih oslikanih tanjura. Nakon toga, glumci bi počistili stol i pod metlom od šiblja, a posuđe prali u *struganji*, drvenom koritu koje je služilo isključivo za pranje posuđa. Čak bi se mogla prikazati i proizvodnja bučinog (*črnog*) ulja; budući da proizvodnja prolazi kroz nekoliko razina u trajanju od sat vremena, razni posjetitelji bi mogli vidjeti različite stadije proizvodnje – vodič ili proizvođač (žena) mogli bi objasniti što su napravili prethodno, a što će tek uraditi. Također, mogla bi se demonstrirati i izrada domaćeg sapuna.

U *hiži* tj. sobi, moglo bi biti prikazano tradicionalno slaganje kreveta. To je dugotrajan proces koji je i vrlo zanimljiv budući da se koriste različite vrste platna, plati i jastuka. U sobi bi se možda moglo prikazivati i odijevanje u narodnu nošnju. Postoji poseban redosljed oblačenja u nošnju, a i posebne nošnje: *mešna* (samo za misu), *svetešna* (za grad, gorice i nedjelju poslije podne) i *sakidešnja* (za radne dane). Ženska nošnja se mijenja i s obzirom na dob ili bračni status, pa postoje nošnja za djevojke, mlade udate žene, starije žene, mladenke ili *podnehale*. Moglo bi se prikazati i glačanje i *rolanje* plahi i odjevnih predmeta od domaćeg platna za što su se koristila glačala na žeravicu.

Vani, u stajama, svinjcu i kokošinjcu nalazile bi se životinje. Ne treba ih biti previše, tek toliko da bi posjetitelji stekli dojam kako je to nekada bilo. U prošlosti je gotovo svako domaćinstvo Koprivničkog Ivanca imalo u prosjeku dvije kobile, dvije krave i telad, dvije rasplodne krmače i dvije svinje za tov te dvadesetak kokoši, desetak pataka i desetak gusaka. Posjetitelji bi mogli vidjeti na koji način se stoka i perad tretira, čime se hrane, kako se čisti staja, načine na koje se čisti životinje, njihovo napajanje, mužnju i sl.

Najveći dio muzeja na otvorenom nalazio bi se u velikom dvorištu. Iza dvorišta bi se trebao nalaziti i otprilike jedan hektar obradive zemlje te voćnjak. Budući da se u selu različiti poslovi odvijaju u različita godišnja doba, u muzeju bi se prezentirali poslovi kroz godinu prema dobima. Proljetni radovi

su: izrada *kolja* za vinograd, razgrtanje krtičnjaka po livadama, orezivanje voćnjaka i živica, vapnjenje stabala voćaka, izgradnja ograde od *pleftera* (pletenog pruća) *stoborja* i *planjki*, gnojenje, oranje i kopanje gorica, sijanje poljoprivrednih usjeva, sadnja, kopanje, presađivanje i plijevljenje vrta, sadnja krumpira i kukuruz. Ljetni radovi su košnja trave i djeteline, kopanje i osipavanje (zagtanje) kukuruza, radovi u vrtu, žetva ječma, raži i pšenice, vršidba žita, prorjeđivanje kukuruza, gnojenje njiva nakon žetve i sijanje stočne repe, vađenje i obrada konoplje, branje graha. Jesenski su radovi: košnja otave i djeteline, vađenje i spremanje krumpira, poslovi s hajdinom i prosom, berba grožđa i prešanje, branje i spremanje kukuruza, dovoženje i razgrtanje stajskog gnoja, oranje i jesenska sjetva pšenice, raži i ječma, spremanje zimnice, piljenje i pospremanje drva, skupljanje (zubačenje) lišća po šumi za staje i koce, vađenje i pospremanje stočne repe. U zimskim mjesecima žene uz kućne poslove svakodnevno našivavaju, a muškarci sječu drva u šumi. Od drva izrađuju predmete poput *lojtra* (ljestava), zubača, preslica za kolovrat, *štilove* za motike, lopate, sjekire. Muškarci, žene i djeca također razmeću snijeg (Medvarić-Bračko, 2011: 98) Na taj način ovakav bi muzej na otvorenome bio dinamičan i sigurno ne bi podlegao monotoniji. Štoviše, bilo bi idealno kada bi se i posjetitelji mogli uključiti i sudjelovati u radovima, npr. u berbi grožđa, *trebljenju* graha, pospremanju kukuruza u koš i drva u drvnicu i sl. Dvorištem bi slobodno mogli trčati pitomi psi i mačke. Žene bi mogle u dvorištu prati rublje kao što su nekada radile. U dvorištu bi se na različitim punktovima mogli nalaziti i obrtnici koji bi prikazivali razne obrte, npr.: kovači, kolari, tesari, postolari, tkalci, stolari, bačvari, limari, krojači i sl.

Cijeli bi muzej vrvio od života, tj. predstavljao bi dinamičan kulturno-socijalni proces. Određeni radovi bili bi popraćeni i narodnim pjesmama. U Koprivničkom Ivanu postoje narodne pjesme koje su vezane uz pojedine radove kao što su pjesme koje su se pjevale na povratku s polja, one koje su se pjevale kada se prelo i našišavalo i sl.

Djeca bi se u dvorištu igrala posebnim igračkama poput ručno izračenih fučki, platnenih lutaka, korpica s ručkom. Igrali bi tradicionalne igre poput *Došla majka s kolodvora*, *bojice*, *školice*, *treškaranje* kamenčićima, *kotačkanja*, igara s kovanicama, hodanja na štakama, igre *Brusim*, *brusim škariće* i dr.

Jednom mjesečno ili jednom u dva mjeseca mogla bi se odigrati i tradicionalna ivanečka svadba. Svatovi su bili popraćeni prigodnim *napitnicama*, tj. recitacijama i veselom glazbom. Na početku svadbe kod mladenca (mladoženje) recitirale bi se napitnice kojim bi se blagoslovilo jelo i napitnica *Spričavanje* (opraštanje s mladenaštvom) a kod mladenke napitnice *Isprošiti mladu* i napitnica koja se pjeva prije odlaska u crkvu. Potom bi se organizirala svečana povorka koja bi hodala duž ulice do određenog mjesta u selu koje bi improvizirano predstavljalo crkvu, gdje bi se odvijalo vjenčanje. Zatim bi se svatovi vratili u muzej, gdje bi u dvorištu bile postavljene klupe i stolovi. Recitirale bi se napitnice *Ples na zelje*, napitnica kojom kapetan poziva na ples kuma i kumu, napitnica *Kad dođu brilaši*, *Spričati mladenku* i sl. Posjetitelji bi također mogli sudjelovati u svatovima.

No, pomaknimo se korak dalje i usmjerimo na potencijalni eko-muzej. Predstavljena kuća mogla bi biti primarno koordinacijsko tijelo tj. ishodišni centar. Poznato je da su eko-muzeji orijentirani na širi teritorij, a ne isključivo na muzejsku zgradu ili, u ovom slučaju, autentičnu kuću s okućnicom. Zato bi muzej mogao imati i ostale fragmente; primjerice, ispred opisane kuće mogla bi se nalaziti kola sa upregnutim konjima i kočijašem koji bi posjetitelje mogao voziti do ostale dvije točke muzeja, primjerice, Društveni dom Koprivničkog Ivanca i crkva Sv. Ivana Krstitelja. Na prvoj točki, Društvenom domu, mogle bi se odvijati folklorne priredbe gdje bi članovi Društva izvornog folkloru mogli izvoditi pjesme i plesove. Crkva Sv. Ivana Krstitelja logično se nameće kao druga točka budući da nosi ime zaštitnika sela, a uz to je vrijedan oblik spomeničke kulturne baštine.

Naravno, za eko-muzej važno je sudjelovanje i predanost lokalne zajednice, stanovnika Koprivničkog Ivanca. Više je puta istaknuto da su žitelji sela izrazito osviješteni po pitanju vlastite tradicijske baštine, tj. prepoznali su vlastitu kulturnu vrijednost što se vidi i prema raznim udrugama koje su osnovali i manifestacijama na kojima prisustvuju. Stanovnici Koprivničkog Ivanca bi pri organiziranju ovakvog tipa muzeja trebali sudjelovati sa muzejskim stručnjacima kako bi se na muzej što realnije prenijelo oličenje Ivanečke stare svakodnevnice. Lokalna bi zajednica stručnjacima mogla pomoći da

lakše razumiju elemente koji se odnose na njihov kulturni identitet. Participacija stanovnika Koprivničkog Ivanca poboljšala bi dobrobit i razvoj te zajednice.

Prema riječima Tomislava Šole: "Poruka muzeja je u dokazivanju da nas za prošlost ne vežu samo mitovi i usporedbe, da je prošlost tlo iz kojeg raste identitet svega, sa svim opterećenjima i zakonitostima, da je svijest o prošlosti oblik afirmacije identiteta, dakle oblik preživljavanja. Dominantna crta poslanstva muzejske institucije jest obrana identiteta, ali identiteta u kontinuumu" (Šola, 2011: 70). Prikazani bi muzej definitivno predstavio kulturni identitet sela Koprivnički Ivanec u svim njegovim segmentima. Posjetitelji bi na zornim primjerima saznali ponešto o ivanečkom folkloru uključujući tradicionalne običaje, izradu oruđa, spravljanje hrane, obavljanje kućanskih poslova, poslova u polju, vrtu, voćnjaku, stajama i sl. Uz to, posjetitelji bi bili izloženi izvornom govoru Koprivničkog Ivanca koji bi još više dočarao jedan dan tradicionalnog života u tom selu.

Posjetitelji bi se prema muzeju i svemu što mu pripada trebali odnositi s poštovanjem, odnosno pristupiti mu svjesni što on zapravo predstavlja. Ne bi smjeli dirati predmete osim ako bi im to bilo dopušteno, kao ni životinje. Štoviše, bilo bi dobro da je ili u sklopu kuće ili u njezinoj neposrednoj blizini napravljen i centar za posjetitelje. On bi mogao predstavljati polaznu točku muzeja, gdje bi posjetitelji mogli prikupiti sve potrebne informacije za njegov obilazak. Pravilnik ponašanja u muzeju također nije naodmet; posjetitelji bi se trebali pridržavati pravila poput pristojnog odijevanja, nepušenja na području muzeja (bilo unutar kuće ili izvan nje) i sl.

"Baštinske ustanove, ali jednako tako i svi drugi raznovrsni oblici i forme brige za prirodnu i kulturnu baštinu, dobivaju novu ulogu i izuzetnu odgovornost jer su upravo kod njih pohranjene esencije "elemenata baštine", ili su pak za brigu o njima oni direktno odgovorni. Pod elementima baštine mislimo na sveukupnost materijalnih (predmeta, građevina, lokaliteta...) i nematerijalnih (običaja, vještina, jezika...) elemenata koji baštinu formiraju" (Babić, 1998: 22). Ovaj bi muzej imao dobro pohranjene i materijalne i nematerijalne elemente baštine.

Dakle, za stvaranje mogućeg muzeju na otvorenom u Koprivničkom Ivancu za početak bi bilo potrebno pronaći idealan prostor – staru obiteljsku kuću sa odgovarajućim rasporedom prostorija, velikim dvorištem i poljem. Potom bi trebalo napraviti detaljniji plan, popraćen financijskim podacima koji bi se predstavio institucijama koje bi mogle pomoći pri njegovu provođenju. Ako bi plan bio prihvaćen, trebalo bi u potpunosti obnoviti i prilagoditi kuću zajedno s okolišem te zaposliti odgovarajuće osoblje. Osobe koje će glumiti trebaju biti izvorni žitelji Koprivničkog Ivanca, a potrebno je i to da ih se uputi u provođenje pojedinih običaja. Trebalo bi i razmisliti je li za obilazak ovog muzeja potreban poseban vodič. Naravno, potrebno je pronaći i odgovarajuće životinje. Prije samog otvaranja bilo bi poželjno izraditi i mrežnu stranicu budući da je većina današnjih muzejskih posjetitelja informatički opismenjena. Također, treba voditi računa i pravilnoj promidžbi: promotivnim plakatima, letcima, oglasima na radiju, televiziji ili u novinama. Glavna bi misija muzeja bila promicanje gospodarskog i turističkog razvoja na način da iskorištava sve materijalne i nematerijalne elemente baštine koji su mu u to zajednici dostupni.

Ovakav bi muzej uvelike pridonio i razvoju kulturnog turizma u definiranom prostoru. Zato se opet možemo vratiti na eko-muzej i njegovu izrazitu povezanost s ovakvom vrstom turizma: "eko-muzeji su povezani s potrebama zajednice, mjesta i identiteta. Ondje gdje su eko-muzeji prepoznati kao mjesta koja će pridonijeti razvoju lokalne zajednice iskorištava se prirodna ljepota i kultura, koja će biti prepoznata kao "zelena" područja kulturnog turizma. Poput svih muzeja, on mora osmisliti razne teme i različite priče koje će ispričati i svojim posjetiteljima. U svakom slučaju, eko-muzej je suočen i s pitanjem turizma jer većina eko-muzeja, osim onih koji su potpuno orijentirani na svoju zajednicu, dio svoje razvojne strategije temelje na turizmu" (Antoš, 2010: 44). Predstavljeni idejni muzej imao bi niz različitih tema i interakcija i sigurno bi bio privlačan turistima. "Eko-muzej privlači tip turista "hodačnika kulture" koji ne djeluje agresivno na okoliš, odnosi se s mnogo više poštovanja prema sredini, upušta se samostalno u istraživanja, lakše se prilagođava i jednostavniji je u potrebama. Ulaganja u prihvat takvog turista moraju biti mnogo inteligentnija i kreativnija, ona moraju biti na tragu "prihvatljivog razvoja", a oslanjati se na ljudski i financijski potencijal domaće sredine, kako bi i prihod ostao u toj sredini. Ovdje je kulturna ponuda čiji su nosioci eko-muzeji od presudnog značenja"(Zgaga, 2002:

24). Problem koji se nameće jest pitanje smještaja turista koji imaju želju ostati na području Koprivničkog Ivanca na jedno ili više noćenja. Taj bi se problem možda mogao riješiti iznajmljivanjem soba u selu, no koliko je poznato, stanovnici sela ne bave se takvom vrstom iznajmljivanja. Najlakše rješenje bilo bi smještanje turista u grad Koprivnicu koji nudi bolje usluge smještaja. Jean-Michel Montfort i Hugues de Varine primjećuju da: "na sve zasićenijem turističkom tržištu posjetitelji traže priču, jedinstvenost i autentični doživljaj. Eko-muzej upravo jest okvir za čuvanje priča koje bi se inače postupno izgubile. Želja eko-muzeja za jačanjem identiteta, obnavljanjem i jačanjem povijesnog nasljeđa koje je sadržano u životu i sjećanju svake lokalne zajednice u suglasju je s ekonomskim razvojnim ciljevima turizma, dapače može biti i ključni čimbenik i motivator održivog turističkog i sveukupnog razvoja" (1996: 98-99). Turizam predstavlja važan proces i bitno je da ga i lokalno stanovništvo percipira kao važnog i kao nešto što im može poslužiti za daljnji razvoj. Promocija kulturnog identiteta Koprivničkog Ivanca, stanovnicima sela može dati pozitivne ekonomske učinke zahvaljujući mogućem razvoju turizma.

Ipak, dogodi li se da se ovakav muzej stvara isključivo zbog turizma, to bi za njega moglo biti kobno – uvijek se na prvo mjesto mora staviti očuvanje kulture, odnosno, kulturnog identiteta. Kako bi se materijalna i nematerijalna baština sela lakše zaštitila, muzej bi trebao biti integriran u okoliš s naglaskom na upotrebi tradicionalnih materijala. Upravo su ove dvije vrste baštine glavni cilj koji bi potencijalni muzej trebao interpretirati jer one predstavljaju srž kulturnog identiteta sela Koprivnički Ivanec. Obnavljanje starih tradicionalnih zanata, vještina i znanja predstavljao bi zanimljiv spoj kulturno-turističkih proizvoda, no najvažnije je to što bi utjecao na osjećaj sloge i zajedništva Ivančana. Pomoću njega bi mještani sela mogli upravljati baštinom za održivi razvoj.

7. ZAKLJUČAK

Nematerijalna i materijalna baština praktično uvijek se isprepliću, a zadatak je muzeja da pokušaju u potpunosti sačuvati ova oba aspekta baštine. Nematerijalnu je baštinu mnogo teže prenijeti, stoga ona često pada u drugi plan. Muzejski bi se stručnjaci trebali potruditi da na pravilan način predstave ovakvu vrstu baštine, ako je i kada ona potrebna da se u potpunosti razumije njezin materijalni dio. Hrvatski baštinski stručnjaci i muzeolozi posvećuju pažnju baštini, pa su u njeno ime osnovani različiti sektori i službe, poput Služba za pokretnu i nematerijalnu kulturnu baštinu ili Povjerenstva za nematerijalnu kulturnu baštinu. Nematerijalnu baštinu Hrvatske teško je sačuvati, pogotovo onu vezanu uz selo. Mlađe se generacije sele iz sela i uvelike ignoriraju vlastitu tradicijsku kulturu. Obitelj, lokalna zajednica, škola, knjižnice i muzeji trebali bi pokušati pobuditi svijest o važnosti kako materijalne tako i nematerijalne kulturne baštine.

Kulturni identitet obuhvaća i materijalnu i nematerijalnu baštinu a predstavlja jedinstvenost kulture određene zajednice. Vrijeme, prostor i društvo tri su temeljne kategorije kulturnog identiteta. Kulturni identitet predstavlja ponos određenih članova zajednice i stavlja je u odnos s drugim zajednicama. Hrvatski kulturni identitet čine jezik, tradicija, kulturna baština, vrednote, svjetonazori, mentalitet, institucije... Ovu je vrstu identiteta važno razvijati putem muzejske i šire kulturne baštine.

Muzej na otvorenome specifičan je oblik muzeja nastao kao odgovor na sve veću prijetnju industrijalizacije. Često je vezan uz sela i folklor, a u ovom radu je naglasak na etno-muzeju na otvorenome. Muzeji na otvorenome nastaju na temelju istraživanja povijesti lokalne zajednice. Ovakvi su muzeji vrsta teritorijalnih muzeja budući da su čvrsto vezani uz određeni zemljopisni teritorij određene zajednice. U Hrvatskoj su prvi muzeji na otvorenome nastali šezdesetih godina prošlog stoljeća. Najpoznatije ostvarenje ovakvog tipa muzeja jest muzej na otvorenome u Kumrovcu. Muzeji na otvorenome trebali bi se posvetiti uporabi postojećih resursa i potpunom uklapanju u lokalnu zajednicu.

Eko-muzej je interdisciplinarna vrsta muzeja koji njeguje kulturnu i prirodnu, materijalnu i nematerijalnu baštinu određene zajednice, a počiva na suradnji te zajednice. Razvio se u Francuskoj, šezdesetih godina dvadesetog stoljeća i ubrzo se proširio Europom i svijetom. Prvi eko-muzej u Hrvatskoj je *Kuća o batani*, nastao u Rovinju. Hrvatska ima veliki potencijal za razvijanje ovakvog tipa muzeja koji još nije u potpunosti iskorišten.

Koprivnički Ivanec je selo u Podravini, bogato folklornom baštinom. Narodna nošnja sela pripada tzv. panonskom tipu, a drugačija je za različite dobne skupine ili bračne statuse, pogotovo što se tiče žena. Ornamentika ivanečkog veza koji dominira na narodnim nošnjama usko je vezana uz floru i faunu Koprivničkog Ivanca. Dva najbitnija tradicionalna običaja sela su Ivanje i Ivanečki kresovi, oboje popraćeni programima vezanim uz prikazivanje folklor. Dijalekt sela prilično je dobro ušćuvan, no posljednjih desetak godina je pod jakim utjecajem grada Koprivnice.

Folklor je u selu iznimno očuvan i njegovan; pojedini mještani organiziraju raznorazne tečajeva vezane uz nošnju ili pak priređuju kulturne manifestacije tijekom važnih seoskih proslava i svetkovina, no održavanje folklor je najviše provedeno kroz tradicionalni obiteljski odgoj. Promicanju folklor uvelike pomaže i Društvo izvornog folklor, koje djeluje u dvije folklorne i jednoj tamburaškoj skupini i putuje svijetom i Hrvatskom i nastupima folklor sela približavaju drugim kulturama. Selo ima velikog potencijala da otvori etno muzej na otvorenome. Takav bi muzej vjerojatno očvrstnuo cijelo selo kao unikatnu zajednicu i još više pridonio inzistiranju njegovanja materijalne i nematerijalne kulturne baštine sela izraženih kroz folklor.

LITERATURA

- Antoš, Z. Europski muzeji i globalizacija : muzeji na otvorenome. // Muzeologija. 47(2010).
- Babić, D. Baština i razvoj : prema baštinskoj pismenosti. // Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture zbornik radova. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1998.
- Babić, D. Iskustva i (skriveni) vrijednosti eko-muzeja. // Pregledni rad. Zageb : 2009.
- Benc-Bošković K. Narodna nošnja Podravine : Koprivnički Ivanec : priručnik za rekonstrukciju nošnje. Zagreb : Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske, 1986.
- Boyd, S.W., Timothy, D.J. Heritage Tourism. New York : Prentice Hall, 2003.
- Carek, R. Nematerijalna kulturna baština – UNESCO i njegova uloga. // Informatica Museologica. 35, 3/4(2004).
- Davis, P. Ecomuseums: a Sense of Place. London & New York: Leicester University Press, 1999
- Gvozdanović, J. Jezik i kulturni identitet Hrvata. // Kroatologija 1. 1(2010).
- Horjan, G. Regionalni razvoj i nematerijalna baština. // Informatica Muzeolgicva 35 (3-4) 2004.
- Hrvatska u 21. stoljeću : kultura / [voditelj projekta Vjeran Katunarić ; [urednici Biserka Cvjetičanin [et all.]]. Zagreb : Ured za strategiju razvitka Hrvatske, 2011
- Jelinčić D., A. Turizam vs. Identitet : globalizacija i tradicija. // Etnološka istraživanja. 1,11(2006).
- Kolvishi, Ž. Muzeji i nematerijalna baština : 20. generalna konferencija ICOM-a i 21. generalna skupština ICOM-a, Seoul, 2004. // Informatica Museologica. 35,3/4(2004).
- Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine. // Narodne novine. (15. 6. 2005.). Dostupno na: http://www.istra-istria.hr/fileadmin/dokumenti/upravna_tijela/uo_za_tal_nac_zaj/Instrumenti_zastite_ljudskih_prava/1.Multilateralni_odnosi/2.Organizacija_Ujedinjenih_naroda/I-2.11.%20Konvencija%20o%20zastiti%20nematerijalne%20kulturne%20bastine.pdf
- Kotur Jakupić, R. Vez Koprivničkog Ivanca : razvoj suvenira od ideje do znaka Izvorno hrvatsko. // Podravski zbornik 2000.2001
- Kovač A., Kovač, Z. Izrada narodnih nošnji Koprivničkog Ivanca. // Podravski zbornik. 28(2002).
- Križaj, L. Inventari spomenika kulture: standardi i smjernice za njihovu izradu. // Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1998.
- Kulturni identitet. // Proleksis enciklopedija. Dostupno na: <http://proleksis.lzmk.hr/511>
- Maroević, I. Muzeji na otvorenom – hrvatska šansa. // Baštinom u svijet : muzeološke teme, zaštita spomenika, arhitektura. Petrinja : Matica hrvatska, Ogranak, 2004
- Maroević, I. Uvod u muzeologiju. Zagreb : Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zavod za informacijske studije, 1993.
- Mayhew, T. Muzeji i (pre)oblikovanje identiteta malih primorskih mjesta. // Informatica Museologica. 42, 1/4(2011).
- Medvarić-Bračko, R. Život i običaji u župi Koprivnički Ivanec. Koprivnica : Baltazar, 2011
- Montfort, Jean-Michel, Varine, Hugues de. *Ville, culture et développement : l'art de la manière*. Paris: Syros, 1996.

- Mrežna stranica Društva izvornog folklora. Dostupno na: <http://www.folklor-kopivanec.com.hr/>
- Mrežna stranica Eko-muzeja Mura. Dostupno na: <http://www.ekomuzejmura.com/o-projektu.asp>
- Mrežna stranica eko-muzeja Plitvičke doline. Dostupno na: <http://rakovica-touristinfo.hr/eko-muzej-rakovica?showall=&start=2>
- Mrežna stranica Ministarstva kulture Republike Hrvatske. Dostupno na: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx>
- Munjeri, D. Tangible and intangible heritage : from difference to convergence. // *Museum international*. 56, 1/2 (2004).
- Pinna, G. Intangible Heritage and Museums. // *ICOM News*. 56, 4(2003).
- Rusalić, D. Making the intangible tangible : the new interface of cultural heritage. Beograd : Institute of Ethnography SASA, 2009
- Scheiner, T. Definding museum and Museology : an ongoing process. // *What is a museum*. München : Müller-Straten, 2010.
- Stransky, Z. Nova katedra – katedra ekomuzeologije. // *Informatica Museologica*. 34, 1/2(2003).
- Stransky, Z. Trebamo li eko-muzeologiju? // *Informatica Museologica*. 34, 1/2(2003).
- Šegavc Čulig, I. Oživljena povijest (living history) kao metoda interpretacije baštine. // *Informatica Museologica*. 36,3/4(2005).
- Šola, T. Eseji o muzejima u njihovoj teoriji : identitet – refleksija o temeljnom muzejskom problemu. Zagreb : Hrvatski nacionalni komitet ICOM, 2003
- Šola, T. Prema totalnom muzeju : muzej i identitet. Beograd : Centar za muzeologiju i heritologiju ; Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, 2011
- Walsh, K. The Representation of the past: museum and heritage in post-modern world. London ; New York : Routledge, 1992
- Watson, Mark. Ecomuseum. // *Blackwell Encyclopedia of Industrial Archaeology*. B. Trinder, ur. Oxford: Blackwell Publishers, 1992.
- Zgaga, V. Nacrt strategije kulturnog razvitka Hrvatske u 21. stoljeću – muzeji. // *Informatica Museologica*. 33, 1/2(2002).

SUMMARY

Folklore includes various artistic aspects of the traditional culture, such as traditional (oral) forms of literature, music and dance, and the dramatic and fine arts. It is contained within the intangible cultural heritage, and can be viewed as part of the cultural identity. In Croatia and globally, folklore is often recognised as a potential for the opening of eco-museums or outdoor museums. The village of Koprivnički Ivanec is known for its wealth of folklore tradition, beginning from the Ivanec embroidery, folk costumes, traditional crafts and customs, song and dance, and its dialect. As such, it has exceptional potential for the establishment of an eco-museum or an outdoor museum, which would act to revitalise and nurture the tradition, provide others with a chance to become acquainted with the Ivanec folklore, and to stimulate the tourism promotion of the village.